

Urbanek, Bożena

"Samotność i związki nieformalne : społeczno-kulturowe aspekty seksualności, wiek XIX i XX"

Medycyna Nowożytna 11/1, 243-246

2004

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

„Samotność i związki nieformalne. Społeczno-kulturowe aspekty seksualności. Wiek XIX i XX”

Pod tym tytułem odbyła się w dniach 27–29 maja 2004 r., konferencja zorganizowana przez Zespół Badań nad Dziejami Kobiet w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Konferencja jest drugą z tej serii, tematycznie związaną z tą problematyką. Jak można zauważyć, chociażby z liczby zaproponowanych referatów wzbudziła w środowisku historyków lecz i także np. socjologów, literaturoznawców, zarówno z kraju jak i zagranicą ogromne zainteresowanie. Łączna bowiem liczba przewidzianych do wygłoszenia referatów, w ciągu trzech dni, wyniosła 38.

Całość podzielona została na pięć bloków tematycznych: *Obyczajowe konteksty samotności, Pod naciskiem nowoczesności. Kulturowe bariery i konteksty seksualności, Wojna i rewolucja – załamanie się tradycyjnych wzorów obyczajowości seksualnej, Prostyucja, Związki nieformalne w świadomości społeczne. Na granicy prawa i bezprawia.*

W pierwszym z bloków – otwierającym, po słowie wstępnym prof. dr hab. Anny Żarnowskiej – przewodniczącej Zespołu Badań... Małgorzata Szpakowska (IKP UW) przedstawiła Antropologiczne przesłanki samotności a Maria Wierzbicka – przedstawicielka (IH UW) problem kobiety samotnej XIX wieku, opierając się w dużej mierze na francuskiej literaturze historycznej a i wybranych opracowaniach polskich. Ciekawy, udokumentowany źródłowo referat zaprezentowała Pavla Vosahlikova z czeskiej Akademii Nauk pt. *Życie samotnych i niezamężnych kobiet na ziemiach czeskich na przełomie XIX i XX wieku.* Andrzej Chojowski z IH UW mówił o niekonwencjonalnym małżeństwie Marii i Stanisława Stempowskich i ich wzajemnych relacjach, roli uczucia, jego trwałości w związku; podporządkowując tytuł hasłu konferencji – lecz tutaj nie przypadkowo: *„Samotnicy. O małżeństwie ....”* W dalszej części: Joanna Sosnowska (IS PAN) zajęła się zagadnieniem samotności artystki przełomu XIX i początku XX wieku a Anna Janicka (IFP UwB). Przedstawiła referat z intrygująco brzmiącą zapowiedzią: *Ciało niczyje. Doświadczenia ciała w twórczości Gabrieli Zapolskiej.* Podobnie jak Iwona Kurz (IKPUW); *Między „Trędowatą” a „Kobietą samotną”: obraz izolacji kobiet w filmie polskim.* Dalej, w tej samej części bloku Renata Sienińska (IS UW) zwróciła uwagę na przemiany modelu seksual-

ności małżeństwa i rodziny jaki miały miejsce, zdaniem Autorki, w ostatnim ćwierćwieczu XX wieku w Polsce, dotykając już czasów najnowszych. W tym samym okresie, aczkolwiek tylko w realiach wiejskich, osadzony został referat Igny Kuźmy (UŁ) pt. *Obraz kobiety samotnej na wsi i w małym mieście „tu i teraz”*.

W kolejnej części : *Pod naciskiem nowoczesności...*, Tadeusz Cegielski poszukiwał w angielskojęzycznej literaturze pięknej „tabu”; aspektów seksualności obecnych w kulturze wiktoriańskiej. Magda Gawin (IH PAN) kontynuując podjęty w poprzednim referacie wątek zaprezentowała tzw. model „nowej kobiety” w świetle literatury angielskiej lecz i porównawczo polskiej, przełomu XIX, opierając się tu przede wszystkim na S.Żeromskim.

Jednak, jak się później okazało, największe kontrowersje wzbudził referat Marty Leśniakowskiej (IS PAN) pt. *Kobieta w przestrzeni miejskiej*. Autorka zwróciła przy tym uwagę na występowanie w warszawskim budownictwie okresu międzywojennego specyficznego trendu określonego umownie przez w/W stylem „kobiecy czy męskim”. Jako dowód przytoczyła jego charakterystyczne elementy widoczne w detalach, wystroju budynków, w tym sposobach zagospodarowania przestrzeni, kierowanych wedle jej opinii do odbiorców dzielonych wedle kategorii płci . Przy czym autorka posłużyła w tym przypadku własną terminologią i interpretacją. Grażyna Szelałowska (IHUW) omówiła kontekst seksualności w kulturze masowej XX w .Marek Tobera (IBIN UW) wygłosił zaś referat pt. *„Sen męża o dwóch żonach” Kobiecość w prasie satyryczno-humorystycznej Królestwa Polskiego w latach 1905-1914*. Jolanta Sikorska-Kulesza (IH UW) – godząc jakby w swym referacie dwie skrajności czyli: *Od wstrzemięźliwości do wolnej miłości*, przedstawiła feministyczny głos w tej sprawie, z przełomu XIX w. W tym nurcie rozważań pozostawała Anna Tytkowska (IK UŚ), która posługując się literaturą piękną XXw przedstawiła dostrzegalna w niej, wizję modernistyczną, zdaniem Autorki, demonizującą kobiecość.

Drugi dzień konferencji, jego pierwsza część odbyła się pod hasłem: *Wojna i rewolucja - załamanie się tradycyjnych wzorów....*, a w jej zagadnienia wprowadził Wiesław Caban (AŚ Kielce) referatem *Wokół problemu kobiet żołnierek w armii carskiej w XIX w*. Przytoczył m.in. mało znane dane (szacunkowe) obrazujące liczbowy udział kobiet w wojsku Imperium rosyjskiego . Ponadto dokonał oceny źródeł przydatnych w tych badaniach. Z kolei Franciszek Nowiński(IH UG) przedstawił małżeńskie dylematy zesłańców polskich na Syberii w XIXw. Jan Trynkowski (IH UW) pod prowokacyjnie brzmiącym

ale i znanym „skądinąd” tytułem „*Gdy będę na osiedleniu wezmę córeczkę Tatarów...*” problem rodziny ale i seksu w życiu polskich zesłańców w okresie międzywojennym. Jan Molenda zaś kwestię wierności małżeńskiej w warunkach I wojny.

Kolejna część tej konferencji, w opinii uczestników, należała do niezwykle interesujących a złożyły się na nią wystąpienia: Alicji Kusiak (UAM Poznań) pt. *Redefiniowanie kobiecości w ekstremalnych warunkach wojennych*; Małgorzaty Fidelis (Stanford University) *Kobiety w nowych rolach po II wojnie światowej w Polsce na tle europejskim (lata 1945-1948)* a zwłaszcza przygotowany niezwykle barwnie i wygłoszony z wielką werwą referat Justyny Jaworskiej (IK UW) pt. *Lucynka i Paulinka radzą sobie same. Wzorce kobiecości w tygodniku „Przekrój” od lat 40 do 60*, będący przykładem wielu możliwości interpretacyjnych treści zawartych w tym czasopiśmie ale i sposobów ich prezentacji.

Ostatni blok konferencji tego dnia poświęcony został – *Prostytucji* i w ustalonej programem kolejności zabierali głos: Andrzej Karpiński (IH UW) o problemie nierządu występującym w miastach Rzeczypospolitej od XVI do XVIII stulecia, czyli zajmując się okres wykraczającym poza wiek XIX; Joanna Dufurat (IH UW): *W trosce o zdrowie moralne społeczeństwa – kobiety wobec prostytucji w dwudziestoleciu międzywojennym*. Marcin Zaręba (IH UW) zaprezentował zagadnienia metodologiczne związane z badaniem prostytucji okresu PRL.

Trzeci dzień konferencji zaowocował wysłuchaniem wyczekiwanego referatu Pawła Wieczorkiewicza (IH UW) pt. *Seks na Kremlu. Obyczajowość seksualna elit politycznych za czasów Stalina*. Następnie wedle już ustalonego programu, w ramach bloku: *Związki nieformalne w świadomości społecznej. Na granicy prawa i bezprawia* wygłoszone zostały: Andrzeja Szwarca (IH UW) *Spory o granice pornografii – XIX i XX w*; Grażyny Borkowskiej (IBL) *Modele seksualności w literaturze popularnej końca XIX w.*; Mirelli Kurkowskiej – *Zdrada w literaturze popularnej pierwszej połowy XIX w a rzeczywistość*.

Po przerwie zaś obiadowej przeważała tematyka obyczajowa. I tak Zofii Chyra-Rolicz (AP Siedlce): *Dwa skandale – dwie epoki (ojciec Damazy Macoch – arcybiskup Juliusz Paetz) 1910-2002*; Monika Piotrowska-Marchewa (IH UW) przedstawiła *Ucieczka od konwensansu. Związki miłosne duńskiej pisarki Karen Blixen podczas jej pobytu w Afryce w latach 1914-1932*. Omawiano także problemy homoseksualizmu w tym zaprezentowane przez Katarzynę Sierakowską (IH PAN) *Kilka uwag o homoseksualizmie w dwudziestoleciu międzywojennym* czy Annę Landau Czajkę (IH PAN) *Samotność i homo-*

seksualizm jako alternatywne modele życia w podręcznikach szkolnych. Ostatni, według planu konferencji, stanowił referat – Dobrochny Kałwy (IH UJ) Dyskurs o seksualności w okresie międzywojennym w kontekście koncepcji M. Foucault.

Konferencja przyniosła zatem bogaty plon zarówno pod względem liczby wygłoszonych referatów a zwłaszcza tematyki – dotąd nieobecnej badaniach polskich historyków a i także udało się ich Autorom zwrócić uwagę na niekonwencjonalne źródła pozwalające odtworzyć obraz tej nie poznanej jeszcze rzeczywistości XIX a zwłaszcza XX w.